

będzie w bardzo dużej mierze zależał kształt europejskiego systemu bezpieczeństwa, czyli tzw. architektury europejskiej. W konsekwencji prawidłowa ocena zmienionej pozycji Niemiec oraz tendencji zwyciężających w ich polityce ma podstawowe znaczenie dla rozpoznania przesunięć w układzie sił oraz dalszego rozwoju sytuacji w Europie.

Aby rozpoznać nową rolę Niemiec, należy ją przebadać w trzech płaszczyznach: działań w skali globalnej, w ramach zachodnich organizacji integracyjnych oraz na obszarze Europy Środkowej i Wschodniej.

Przeprowadzenie tego rodzaju badań jest uzasadnione następującymi względami:

1) poznawczymi, ponieważ bez przeanalizowania roli Niemiec trudno w ogóle sensownie mówić o stosunkach europejskich, o kształtującym się nowym systemie bezpieczeństwa europejskiego;

2) edukacyjnymi, ponieważ Niemcy wciąż zajmują ważne miejsce w świadomości społeczeństwa polskiego i determinują sposób, w jaki postrzega ono świat zewnętrzny, w tym także politykę zbliżenia do Europy Zachodniej;

3) praktycznymi, ponieważ bez dyskusji i prób rozpoznania nowej roli Niemiec, nie sposób prowadzić wobec nich spójnej i przemyślanej polityki zarówno na szczeblu agend rządowych, jak i pozarządowych.

W przygotowaniu monografii uczestniczy siedmiu pracowników Instytutu Zachodniego; pierwsza wersja tekstu będzie gotowa do końca 1994 r.; całość zgodnie z planami powinna się ukazać drukiem w 1995 r.

ZBIGNIEW MAZUR

ELITY W JEDNOCZĄCYCH SIĘ NIEMCZECH

W całej Europie modne są obecnie narzekania na elity, na ich brak przygotowania do realizacji trudnych, w okresie zrastania się naszego kontynentu, zadań politycznych, ekonomicznych i społecznych oraz na całkowity upadek ich autorytetu. Bez zbytnej przesady powiedzieć można, że to właśnie różnego rodzaju elity obciążane są winą za wszelkie zło, jakie ma miejsce w życiu publicznym nowej Europy. Zarzuca się politykom, że są mało komunikatywni i nieskuteczni. Zaspokajanie własnych ambicji i wzajemne rozgrywki wydają się – w odczuciu opinii społecznej – wielu z nich interesować daleko bardziej niż dobro krajów, którym powinni służyć. Dziennikarze i dysponenci środków masowego przekazu podejrzewani są o brak obiektywizmu i niepotrzebne podsycanie konfliktów, nieuchronnych skądinąd w przelo-

mowych czasach. Intelektualistom z kolei wytyka się, że nie potrafią odnaleźć się w zmienionej rzeczywistości, że w zbyt małym stopniu próbują wpływać na jej kształtowanie. Wreszcie menedżerów finansjery i gospodarki oskarża się w wielu krajach o powiązania mafijne i działalność kryminalną.

Problemy te są szczególnie widoczne w Europie Środkowo-Wschodniej, gdzie procesy transformacji systemowej wiązały się nieuchronnie z wymianą elit. Jednak także w Europie Zachodniej upadek systemu socjalistycznego i bloku państw wschodnich przyczynił się do destabilizacji politycznej i w pewnym sensie światopoglądowej. Nastąpił kres dwubiegunowej wizji świata, a wraz z nim zanik wizerunku wroga integrującego świat zachodni.

Przedmiotem badań, prowadzonych przez interdyscyplinarny zespół pod kierunkiem H. Orłowskiego, skupiający naukowców z Instytutu Zachodniego, Uniwersytetu im. A. Mickiewicza i Uniwersytetu Szczecińskiego, są mechanizmy formowania się nowych elit niemieckich. Chodzi przy tym o sposób robienia karier w różnych dziedzinach, o możliwości udziału obywateli byłej NRD w elitach ogólnoniemieckich oraz o wzajemne zależności i powiązania między poszczególnymi grupami.

Zjednoczone Niemcy są – jeśli chodzi o wymianę elit – miejscem szczególnym. Przebiega tu mianowicie aż kilka procesów na raz. W nowych krajach związkowych odsunięto od władzy dotychczasowe, komunistyczne elity władzy i zastąpiono je nowymi. Tak samo postąpiono w odniesieniu do elit akademickich, urzędniczo-sądowniczych, gospodarczych i wojskowych. Jednocześnie następowała i następuje nadal transformacja, wymiana elit w skali całego państwa. Widoczna jest zmiana pokoleń dokonująca się w najważniejszych partiach politycznych, w wojsku, w środowiskach intelektualistów. Towarzyszy temu powolne i niejednokrotnie trudne zrastanie się elit artystycznych, intelektualnych i kościelnych. Tempo i intensywność tych procesów sprawiają przy tym, że Niemcy wyprzedzają w tym zakresie resztę Europy, a ich doświadczenia mogą być przydatne zarówno dla pozostałych państw naszego kontynentu, jak i w ramach ogólnoeuropejskich procesów integracyjnych.

MARIA TOMCZAK

NIEMCY WSPÓŁCZESNE. ZARYS ENCYKLOPEDYCZNY

Od kilku lat w Instytucie Zachodnim prowadzone są prace nad przygotowaniem do wydania kompendium wiedzy o polityce, społeczeństwie, gospodarce i kulturze Niemiec.